

ISSN 1681-6277

ЕКОНОМІКА ТА ПРАВО

НАУКОВИЙ ЖУРНАЛ

2(6)

2003

Національна академія наук України
Інститут економіко-правових досліджень НАН України
Донецький національний технічний університет
Міністерства освіти і науки України

*Економіці – правове забезпечення,
законам – економічне обґрунтування*

ЕКОНОМІКА ТА ПРАВО

Науковий журнал

Видається з серпня 2001 року
Періодичність випуску — 3 номери на рік
Журнал визначено як фахове видання
з економічних та юридичних наук
(Бюлетень Вищої атестаційної комісії України, 2001, №6)

Засновники: Національна академія наук України
Інститут економіко-правових досліджень
НАН України
Донецький національний технічний університет
Міністерства освіти і науки України

2(6)

2003

Редакційна колегія:

В.К. Мамутов, акад. НАН України (головний редактор); **В.В. Дементьев**, канд. екон. наук (заст. головного редактора); **В.М. Василенко**, д-р екон. наук (заст. головного редактора); **В.І. Борисов**, д-р юрид. наук, чл.-кор. АПрН України; **Г.Л. Знаменський**, д-р юрид. наук, чл.-кор. АПрН України; **Б.Г. Розовський**, д-р юрид. наук; **І.Є. Замойський**, д-р юрид. наук; **О.О. Чувпило**, д-р юрид. наук; **В.М. Гайворонський**, д-р юрид. наук; **В.Д. Волков**, чл.-кор. АПрН України; **В.Н. Амітан**, д-р екон. наук; **Б.Т. Кляненко**, д-р екон. наук; **Л.А. Савельєв**, д-р екон. наук; **В.М. Хобта**, д-р екон. наук; **А.Г. Бобкова**, д-р. юрид. наук; **Г.Д. Тарасенко**, д-р екон. наук; **В.А. Гавриленко**, д-р екон. наук; **Л.Г. Червова**, д-р екон. наук; **Н.О. Орлова**, канд. екон. наук; **Д.Х. Липницький**, канд. юрид. наук; **В.В. Хахулін**, канд. юрид. наук; **О.Г. Кальман**, канд. юрид. наук; **С.М. Грудницька**, канд. юрид. наук; **В.М. Савенко**, канд. екон. наук; **В.О. Кавиршина**, канд. екон. наук; **Ю.Д. Денисов**, канд. екон. наук; **В.П. Журавський** (відповідальний секретар).

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації —
серія КВ №4531 від 05.09.2000 р.

Матеріали друкуються українською та російською мовами

Рекомендовано до друку вченою радою Інституту економіко-правових
досліджень НАН України, протокол № 7 від 22.09.2003 р.

*Точка зору редакції не завжди збігається з точкою зору авторів. Відповідальність
за точність викладених фактів, прізвищ, цитат несуть автори. При
передрукуванні посилання на журнал «Економіка та право» обов'язково*

© Інститут економіко-правових досліджень
НАН України, 2003

© Донецький національний технічний університет
Міністерства освіти і науки України, 2003

ВПРОВАДЖЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ СПОЖИВЧОГО БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУ В РЕГІОНІ

Споживчий кредит є одним із найбільш поширених видів банківських послуг у розвинутих країнах Заходу. Завдяки застосуванню даної технології фінансування покупок різко розширюється місткість ринку за цілою низкою споживчих товарів та нерухомості. Це забезпечує, з одного боку, реалізацію залежних товарів, а, з іншого – оновлення обігового капіталу торговельних організацій, виконуючи функцію стимулювання виробництва шляхом розширення платоспроможного попиту. Саме завдяки підтримці споживчого кредиту можна досягти позитивних змін в галузях, насамперед, легкої промисловості, підвищення їх конкурентоздатності на ринку.

З точки зору застосування на практиці, схеми організації споживчого кредитування не являють собою чогось надто складного. Технологія кредитування споживачів максимально стандартизована, бо розрахована на задоволення потреб великої кількості клієнтів, кредитні ризики незначні та легко прогнозуються. Це набагато простіше, ніж комерційне кредитування суб'єктів господарювання, яке передбачає індивідуальний підхід до кожного клієнта як із точки зору визначення параметрів кредитної угоди, так й оцінки їх кредитоспроможності. Єдине, чого вимагає впровадження механізмів організації споживчого кредитування, – стабільність політичного та економічного життя у країні та чітке дотримання норм господарського права всіма суб'єктами ринкових відносин.

Проте, незважаючи на свою актуальність та простоту в організації для вітчизняної економіки, споживче кредитування в Україні не отримало значного розвитку, хоча в останні роки спостерігаються певні позитивні зрушення в цьому напрямі завдяки зусиллям окремих системних банків.

Напрямок дослідження споживчого кредитування не отримав належної уваги й у вітчизняних науковців, проте російські та західні вчені та аналітики, такі як Кейнс Дж. М., Туган-Барановський М. І., Лаврушин О. І., Крупнов Ю. С., Алексеєнко М. Д., Ольшанський В. А., Фаєрман Е. Ю., Хачатрян С. Р. у своїх роботах визначили сутність споживчого кредиту, його зв'язок та вплив на циклічність економічного розвитку країни, проаналізували досвід його функціонування в західних країнах й форми організації та запропонували ок-

ремні напрями реалізації стратегії розвитку споживчого кредитування в пострадянських країнах.

Метою даної статті є розкриття сутності споживчого кредиту як економічної категорії, розробка системи факторів, визначаючих його розвиток на регіональному рівні, єдиних методологічних принципів і підходів до технології та доцільності організації споживчого кредитування в регіоні, та шляхів удосконалення практики надання цих кредитів банками України.

Наукова новизна дослідження полягає в отриманих результатах:

систематизовані загальнотеоретичні підходи до визначення сутності споживчого кредиту;

обґрунтована його значимість для банківської системи та економіки країни в цілому;

класифіковані фактори, що впливають на рівень розвитку споживчого кредитування в регіоні;

розроблені принципи функціонування в регіоні банківського підрозділу з надання споживчих кредитів та обґрунтований механізм прийняття рішення щодо доцільності впровадження в регіоні подібної діяльності;

запропоновані шляхи розвитку споживчого кредитування в Україні.

Існує декілька поглядів на сутність споживчого кредиту як економічної категорії. У вітчизняній літературі часто ототожнюють поняття банківського кредитування фізичних осіб із споживчим кредитуванням, що знаходить своє відображення й в грошово-банківській статистиці, яка друкується НБУ, де кредити, надані в економіку країни, поділяються на кредити суб'єктам господарювання та кредити фізичним особам. Проте, як правильно визначили у своїй статті Н. Д. Алексеєнко та В. А. Ольшанський [1, с. 124] споживчий кредит надається «для цілей особистого споживання вартості», тобто на невиробничі цілі. У свою чергу, банківське кредитування фізичних осіб окрім цього включає виробничі витрати, пов'язані із здійсненням індивідуальної підприємницької й трудової діяльності, веденням фермерських і підсобних особистих господарств, колективного садівництва. Такі позички носять продуктивний характер.

Відрізняються також структура споживчого кредиту і банківського кредиту фізичним особам. Коло суб'єктів споживчого кредиту набагато ширше, ніж при банківському кредитуванні фізичних

осіб, і включає окрім банку, з одного боку, та фізичних осіб, з іншого боку, різні кредитні інститути: ломбарди, кредитні спілки, будівельні товариства тощо. А до числа позичальників деякі економісти, зокрема Ю. С. Крупнов [2, с. 54], О. І. Лаврушин [3, с. 185], І. М. Лазепко [4, с. 412] відносять також юридичні особи – підприємства, що одержують кредит для непродуктивного використання.

Кредити фізичним особам в українській банківській статистиці поділяються на кредити на поточні потреби (власне, споживчі витрати) та на інвестиційну діяльність. Проте питома вага перших перевищує 94 % у структурі кредитів фізичним особам, тому ці показники до певної міри можна ототожнювати.

За визначенням Ради керуючих Федеральної Резервної Системи США, споживчий кредит – короткострокова та довгострокова заборго-

ваність фізичних осіб-споживачів фінансовим установам, роздрібній торгівлі та дистрибуторам за позичками, наданими їм для покупки товарів та послуг. Дана заборгованість не включає закладні під нерухомість та позики на придбання страхових полісів.

На наш погляд, під банківським споживчим кредитом слід розуміти кредит, що надається банком фізичній особі на придбання товарів тривалого користування та послуг, включаючи нерухомість, виключно з метою особистого споживання вартості на умовах строковості, платності, зворотності та цільового характеру використання.

Механізм взаємодії різних факторів, що впливають на попит населення та кредитні можливості банків на регіональному рівні щодо можливості надання споживчих кредитів представлений на рис. 1.

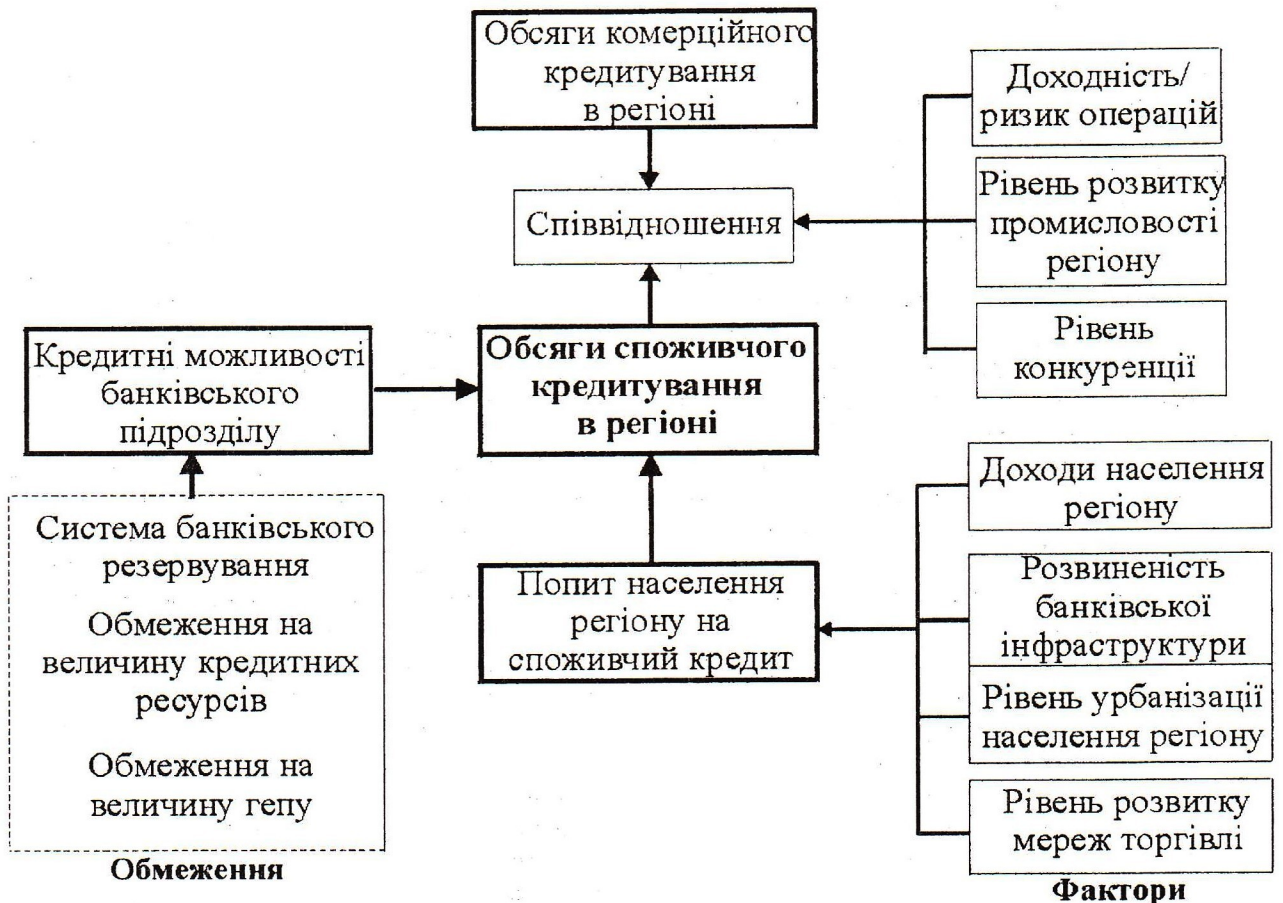

Рисунок 1. Механізм взаємодії попиту та пропозиції на споживче кредитування в регіоні

На обсяги споживчого кредитування в регіоні, на наш погляд, справляють вплив дві групи факторів. Перша група факторів визначає попит на споживчі кредити з боку населення цих регіонів, а саме:

рівень доходів населення регіону, впливаючих на платоспроможність потенційних позичальників як із точки зору можливості отримання банківського кре-

диту на основі відповідності певним критеріям оцінки, так й реальної можливості його повернення;

розвиненість банківської мережі в регіоні та щільність населення, рівень його урбанізації, що разом впливають на доступність кредитів населенню;

рівень розвитку торговельних мереж регіону, що можуть співпрацювати з банками, оскільки невеликі

торговці не в змозі запровадити механізми, необхідні при обслуговуванні кредитних карток, що суттєво обмежує використання даного інструменту з метою кредитування населення.

Друга група факторів впливає безпосередньо на співвідношення традиційного для банків комерційного кредитування та споживчого кредитування в регіоні. До її складу слід віднести наступні фактори:

рівень розвитку промисловості в регіоні, що визначає наявність прибуткових та надійних для банку клієнтів-позичальників. Саме рентабельна робота підприємств базових галузей формує потенційне коло банківської клієнтури. Співвідношення обсягів промислового виробництва з обсягами послуг торгівлі, житлового будівництва та інших галузей, орієнтованих на кінцевого споживача, у значній мірі визначає питому вагу комерційних та споживчих кредитів у структурі активів банків регіону;

рівень конкуренції з боку інших банків регіону та з боку небанківських установ, що надають аналогічні послуги населенню – кредитних спілок, ломбардів та установ торгівлі, що кредитують своїх покупців. Цей фактор спонукає банки шукати нових клієнтів серед населення, адже вільних ніш на ринку банківських послуг небагато, елітна клієнтура вже розподілена, а кількість фінансово надійних серед інших компаній досить незначна;

співвідношення доходності та ризикованості операцій комерційного та споживчого кредитування – напевно, найменш впливовий фактор серед усіх перелічених. По-перше, споживче кредитування менш ризиковане, ніж комерційне, а, по-друге, відсоткові ставки за кредитами фізичним особам суттєво вище, ніж за кредитами суб'єктам господарювання. Так, у січні 2003 р. вони склали відповідно 18,4 % та 15,1 % по Україні, а за деякими областями різниця між ними перевищувала 5 % – Донецька (5,3 %), Запорізька (6,1 %) [5, с. 85].

На основі виявлення вищеназваних факторів стає зрозумілим існуючий розподіл споживчого кредитування за регіонами України та в структурі кредитних вкладень банків окремих регіонів.

Найбільш активними в наданні споживчих кредитів виступають банківські структури наступних регіонів: Закарпатської області (23,01 % всіх кредитних вкладень банків в економіку регіону), Автономної Республіки Крим (14,29 %), Кіровоградської області (12,5 %), Чернівецької області (11,54 %), Хмельницької області (11,28 %), Херсонської області (10,73 %), Житомирської області (10,45 %), що обумовлено низьким рівнем розвитку промислових підприємств даних територій як найбільш містких за обсягами банківських позик [5, с. 96]. Достатньо велика питома вага споживчих кредитів у Луганській області (10,46 %), яка є однією з найбільших у країні за обсягами промис-

лового виробництва, пояснюється низькою платоспроможністю підприємств регіону.

Найнижча питома вага споживчих кредитів в активах банків Волинської (5,12 %) та Рівненської (5,67 %) областей, що пов'язано з низькою платоспроможністю населення та низьким рівнем розвитку банківської інфраструктури регіонів. Що з стосується Запорізької (5,23 %) області, то незважаючи на високі доходи населення та досить розвинуту банківську мережу, традиційно високорозвиненою залишається промисловість [5, с. 96].

Якщо проводити аналіз у рамках України, то найбільші обсяги наданих споживчих кредитів спостерігаються у м. Києві (44,3 % загального обсягу споживчого кредитування в Україні), Дніпропетровській області (10,59 %), Донецькій області (7,47 %), Харківській області (5,5 %), Автономній Республіці Крим (3,91 %), Одеській області (3,6 %), що обумовлено відносно високим рівнем платоспроможного попиту населення, високим рівнем розвитку банківської системи регіонів (за станом на кінець січня 2003 р. на них приходиться 132 зі 157 банків – юридичних осіб України), особливо наявністю банків, що вже давно освоїли технологію споживчого кредитування [5, с. 96].

Зокрема, найбільший внесок у розвиток ринку споживчих кредитів в Україні таких комерційних банків, як Приватбанк (24,96 % всіх кредитів за станом на 1.09.2002 р.), Ощадбанк (9,23 %), Правексбанк (9,1 %), Аваль (7,46 %), Брокбізнесбанк (7,1 %), які забезпечили майже 58 % загального обсягу споживчого кредитування. Як свідчить аналіз питомих ваг Приватбанку за областями, саме розгалуженість мережі філій та відділень (загалом біля 1430) дозволила банку монополізувати регіональні ринки споживчих кредитів, за виключенням Київської області (столичний регіон), ряду північних та північно-східних областей, де банківська інфраструктура більш розвинена. Отже, фактор розвиненості банківської мережі в даному випадку превалює над іншими, бо основне навантаження при організації системи споживчого кредитування лягає на територіальні відділення.

Найменші обсяги наданих споживчих кредитів – в західноукраїнських областях, окрім Львівської області, та частини південно-східних областей (менше 1 % загального обсягу по Україні), що пояснюється низьким рівнем доходів населення, про що свідчать дані стосовно заробітної плати в цих регіонах, а також наявністю областей, де взагалі відсутні банківські одиниці – юридичні особи, тобто власна банківська інфраструктура. Загалом налічується 8 регіонів в Україні, банківська система яких представлена філіями системних банків та їх відділеннями.

З метою прийняття рішення щодо визначення доцільності створення банківського підрозділу в регіоні, або окремих структурних підрозділів (відділів) в діючих

філіях, орієнтованого на надання споживчих кредитів, нами запропонований наступний алгоритм дій:

1. Вивчення доходів населення регіону, де планується розміщення банківського підрозділу. Результат цього етапу, реалізація якого повинна бути покладена на маркетингову службу банку, — отримання статистичної інформації щодо розподілу сімей (у відсотковому відношенні) за групами доходів.

2. Виходячи зі своїх можливостей та обмежень, розглянутих вище, банк визначає базові параметри кредитної угоди: мінімальну відсоткову ставку, котра, як правило, залежить від строку позики та якості наданого клієнтом забезпечення (застави, гарантії та ін.); максимальний період кредиту, що визначається строками зобов'язань банку та не може їх перевищувати; мінімальну суму кредиту, яка пов'язана з витратами банку на оцінку його кредитоспроможності та фінансової надійності.

3. Моделюючи строки кредитів та відсоткові ставки за ними в рамках окремих видів програм споживчого кредитування (на придбання житла, автомобілів, побутової техніки і т. п.) та спираючись на граничні значення перелічених вище параметрів, можна розрахувати суми виплат (при погашенні кредиту у розстрочку, а не одноразово), які клієнт повинен вносити щомісяця. Таким чином, ми визначаємо мінімальний рівень доходу клієнта для участі його в тій чи іншій програмі споживчого кредитування, тобто доступність кредиту для сімей обраного регіону (відсоток сімей, що здатні погасити заборгованість за кредитом). Якщо результат моделювання не влаштовує банк (надто низька доступність кредиту для населення), він повинен переглянути можливості щодо збільшення строків погашення кредиту чи зниження відсоткової ставки за ним.

4. Розробивши параметри кредитних операцій та, вивчивши платоспроможний попит у регіоні на споживче кредитування, що обумовлений не тільки рівнем доходів потенційних позичальників, банк повинен спрогнозувати свою можливу конкурентну частку на ринку. Таким чином, можна зіставити доходи та витрати від розміщення банківського підрозділу.

При цьому діяльність банку в регіоні з надання кредитів населенню має ґрунтуватись на наступних принципах:

1. Загальнодоступність — головною умовою одержання кредиту є наявність стабільного доходу у фізичної особи як джерела погашення кредиту, тому споживчий кредит дозволяє реалізовувати потреби не тільки забезпеченої частини населення, але й осіб із середнім рівнем достатку.

2. Соціальна справедливість — завдяки споживчому кредитуванню особи, що не можуть багато зберегти та змушені віддавати перевагу споживанню, можуть реалізувати свої потреби за рахунок коштів більш забезпечених верств населення, здатних більшу

частину своїх доходів заощаджувати та отримувати фіксований дохід на них. Таким чином, здійснюється перерозподіл фінансових ресурсів та підвищується життєвий рівень населення, незважаючи на край нерівномірний розподіл доходів у суспільстві.

3. Єдиний підхід (стандартизація) — передбачає розробку єдиних науково обґрунтованих, прозорих критеріїв оцінки кредитоспроможності клієнтів та підходів до визначення параметрів кредитної угоди.

4. Принцип стимулювання споживача — з одного боку, виражається в намаганні споживача засвідчити банкові більший рівень доходу, щоб отримати більшу суму кредиту, тобто стимулює зменшення «тіньового сектора» економіки. З іншого боку, фізична особа, що сумлінно виконує свої зобов'язання перед банківською установою претендує на отримання кредиту наступного разу на більш сприятливих умовах.

5. Кредитування не торговельних організацій, а їх споживачів — стимулюватиме розвиток споживчого кредитування, адже більшість кредитів (до 30–35 % кредитного портфеля) банки надають саме у сферу обігу або торгівлі. Це дасть змогу торговим організаціям формувати структуру своєї товарної маси в залежності від структури споживчого попиту та в значній мірі позбутися проблеми нестачі обігових коштів.

6. Максимального наближення до споживача — передбачає активне залучення регіональних підрозділів банку у процес споживчого кредитування з метою його максимальної децентралізації. Основна частка роботи з фізичними особами в частині кредитування має бути перенесена з центру в регіональні підрозділи банку. Однією зі стратегічних цілей є не тільки нарощування обсягів кредитних операцій в обласних філіях, але й надання споживчих кредитів через територіально-відокремлені безбалансові відділення банку в містах обласного та районного підпорядкування. Банк повинен надати своїм клієнтам можливість отримувати споживчі кредити за місцем їх проживання. Для цього підготовку документів, представлення їх на кредитному комітеті та подальший супровід кредиту повинні взяти на себе відділення на місцях. Ця задача вимагає доробки відповідної методологічної бази, певного навчання співробітників банку як в обласних філіях, так і в відділеннях.

7. Диверсифікація кредитних ризиків — оскільки для банку велика кількість клієнтів означає розподіл між ними ризику кредитних операцій, то запровадження споживчого кредитування сприяє зниженню відсоткової ставки за кредитами та зростанню зацікавленості споживачів у кредитуванні.

На основі вищевикладеного нами запропоновано наступні заходи щодо вдосконалення технології надання споживчих кредитів у регіонах:

збільшення обсягів споживчого кредитування шляхом розширення клієнтської бази за рахунок

позичальників із різними рівнями доходів із надійним фінансовим становищем;

реалізація спільних програм із страховими компаніями в регіонах щодо розвитку споживчого кредитування та зниженню кредитних ризиків;

розширення клієнтської бази через розвиток філіальної мережі банку та укріплення його впливу в регіонах;

збільшення довгострокових коштів за рахунок привабливої депозитної політики та підвищення іміджу й довіри до банку в регіоні. З появою довгострокових вкладів населення з'явиться ще один додатковий інструмент забезпечення повернення кредиту – застава майнових прав на депозит у банку як найбільш ліквідний, так і найменш ризикований та вигідний для банку, бо коефіцієнт, за яким враховується цей вид забезпечення при створенні резервів під кредитні ризики найвищий і становить 100 %;

використання коштів, залучених на умовах субординованого боргу, тобто на термін не менше 5-ти років без права дострокового погашення та під відсоток не вище облікової ставки НБУ, що вимагає економічної стабільності;

використання стабільної частини залишків на поточних рахунках;

підвищення якості забезпечення як шлях до зниження резервів під кредитні ризики;

розширення карткових програм із широким використанням кредитних карток та встановлення кредитних лімітів за платіжними картками, що дозволяють застосовувати механізм овердрафту;

використання різних схем погашення основної суми боргу та відсотків за ним, що дозволяти б клієнтові сплачувати як рівні платежі щомісяця (для позичальників із стабільним фіксованим доходом), так й платежі, сума яких поступово зростає (особливо актуально для молодих сімей, зростання доходів яких передбачається у перспективі), а не тільки схеми, за якою сума платежу поступово зменшується внаслідок рівномірного погашення основної суми боргу. В такому разі банк отримує більшу частину боргу значно повільніше, ніж при сучасній практиці, проте компенсує цю нестачу ресурсів більшими відсотками, адже чим повільніше буде погашатись основна сума боргу, тим більші відсотки будуть нараховуватись на непогашений залишок;

створення на ринку фінансових послуг такого елементу інфраструктури як Кредитно-гарантійних установ, що зосередили б свої зусилля на наданні гарантій повернення кредитів фізичною особою;

створення на основі кредитних спілок, які мають досвід споживчого кредитування у регіонах, кооперативних банків, що спеціалізувалися б на наданні споживчих кредитів, а також стимулювання надання кредитними спілками гарантій за фінансовими зобов'язаннями (позиками) своїх членів;

запровадження Національним банком України механізму рефінансування комерційних банків, що здійснюють операції з надання споживчих кредитів, на пільгових умовах із метою використання цих ресурсів для стабілізації поточного становища комерційного банку у випадку порушення відповідності активів та пасивів за строками залучення та розміщення, проблем ліквідності та платоспроможності банку;

створення на регіональному рівні кредитних бюро, організованих асоціаціями або об'єднаннями банків, чи як підрозділ регіональних управлінь НБУ. В задачі цих установ повинен входити збір фінансової інформації не тільки про поточних, а й потенційних клієнтів засновників кредитних бюро. Ця інформація, що включатиме дані про доходи клієнта, стан його рахунку, дані про взяті та погашені кредити та інші дані, що впливають на його потенційну кредитоспроможність, надаватиметься банкам безкоштовно або за певну плату.

На підставі зроблених досліджень можна зробити наступні висновки:

технологія споживчого кредитування в сучасних економічних умовах є дуже актуальною для подальшого розвитку банківської системи на регіональному рівні;

структура споживчого кредитування повинна складатися з кредитів на придбання нерухомості та товарів довгострокового споживання, при цьому перевага повинна надаватися місцевим товаровиробникам;

споживче кредитування в регіоні повинно базуватися на запропонованих принципах.

Список літератури

1. Алексеенко М. Д., Ольшанский В. А. О сущности потребительского кредита // Хозрасчет, финансы и статистика. – 1991. – Вып. 32. – С. 120–129.
2. Крупнов Ю. С. Проблемы планирования долгосрочного кредита в СССР: Дис. на соискание ученой степени канд. экон. наук. – Москва: МФИ, 1987. – 211 с.
3. Деньги, кредит, банки / Под ред. О. И. Лаврушина. – М.: Финансы и статистика, 1998. – 448 с.
4. Гроші та кредит / М. І. Савлук, А. М. Мороз, М. Ф. Пуховкіна та інші; За ред. М. І. Савлука. – К.: КНЕУ, 2001. – 602 с.
5. Бюллетень НБУ. – 2003. – № 1.

Подано до редакції 21.08.2003 р.

АНОТАЦІЇ

Василенко В.М. *Вектори інтеграційних процесів України.*— С. 5.

Розглянуто деякі проблеми інтеграції України в Європейський Союз й Євро-Азіатський Союз. На прикладі окремих інтеграційних міждержавних об'єднань показано можливості такої інтеграції для України. Наведено наслідки інтеграційних процесів у короткостроковій і віддалених перспективах.

Дементьев В.В. *Держава в системі влади.*— С. 9.

Стаття присвячена аналізу проблеми мотивації державних агентів. Розглянуто вплив системи влади на функціонування державної організації. Висвітлено обмежені можливості контролю над державою з боку громадян. Досліджено вплив на поведінку державних агентів груп з особими інтересами.

Кратт О.А. *Кон'юнктура ринку освітніх послуг: діагностика збалансованості.*— С. 18.

Розглянуто прийоми і методи діагностики збалансованості попиту та пропозиції на ринку послуг вищої освіти. За основу при їх розробці прийнято діалектичну єдність категорій «кількість» і «якість», «окреме» і «загальне», враховано також специфіку даного ринку.

Синельник Л.В. *Подолання державного монополізму в електроенергетиці як фактор стабілізації житлово-комунальної галузі.*— С. 25.

Досліджено кризові явища в електроенергетиці, шляхи подолання державного монополізму в галузі. Дано пропозиції щодо стабілізації енергозабезпечення житлово-комунального господарства, платіжно-розрахункових відносин та зменшення заборгованості з платєжів.

Свірідова Н.Д. *Теоретичні аспекти інвестиційного процесу.*— С. 29.

Розглянуто проблеми залучення інвестицій, створення інвестиційного клімату, а також оцінку інвестиційного ризику. Запропоновано нові підходи до визначення інвестиційної привабливості регіонів.

Синкова Е.М. *Принципи в системі правового регулювання бухгалтерського обліку.*— С. 32.

Розглянуто значення принципів обліку в системі правового регулювання господарської діяльності. Виконано порівняльний аналіз ролі принципів в системі правового регулювання обліку в Європейському Союзі та Україні. Розкрито значення загальноновизнаних принципів обліку для нормативного регулювання для бухгалтерської практики, висвітлено їх роль у підвищенні ефективності правового регулювання господарської діяльності.

Брігченко І.Г. *Впровадження організації споживчого банківського кредиту в регіоні.*— С. 37.

Розглянуто технологію організації споживчого кредитування на регіональному рівні та її вплив на економічний розвиток країни. Проаналізовано поточні тенденції розвитку ринку споживчого кредиту за регіонами України. Запропоновано класифі-

кацію факторів, які визначають рівень розвитку споживчого кредитування в регіоні, розроблено принципи функціонування банківського підрозділу, що спеціалізувалося б на наданні споживчих кредитів, обґрунтовано механізм прийняття рішення щодо доцільності впровадження в регіоні подібної діяльності та запропоновано шляхи розвитку споживчого кредитування в Україні.

Богатирьов І.О. *Теоретичні аспекти управління розвитком малих підприємств.*— С. 42.

Досліджено специфіку сучасного розвитку малих підприємств, виділено критерії оцінки їх діяльності. Сформовано базову модель управління розвитком малих підприємств.

Дубницький В.І. *Значення інфраструктури при формуванні та реалізації регіональної економічної політики.*— С. 50.

Визначено роль інфраструктурної складової в економічному розвитку регіону і запропоновано шляхи удосконалювання методології формування й оцінки інфраструктури.

Віхров О.П. *Господарський кодекс України і теорія господарських зобов'язань.*— С. 54.

Прийняття Господарського кодексу України якісно змінює підходи до дослідження господарського зобов'язання як однієї з основоположних категорій господарського права. Сучасний стан теорії господарських зобов'язань характеризується диспропорційністю у дослідженні окремих їх видів. Якщо майново-господарські зобов'язання в основному знайшли адекватне відображення в юридичній літературі, то дослідження організаційно-господарських зобов'язань практично відсутні. Господарський кодекс України вводить поняття організаційно-господарського зобов'язання і таким чином забезпечує застосування зобов'язально-правових форм у процесі організації економічного життя, у використанні непрямих методів державного регулювання економіки. Теоретичні питання господарських зобов'язань потребують поглибленого системного розгляду.

Хахулін В.В. *Загальнонормативне регулювання підприємницьких та споживчих відносин не може бути однаковим.*— С. 59.

Дано аналіз нестиковки предметів правового регулювання нових Господарського і Цивільного кодексів, які беруть початок з нечіткості та безмежності предмету, що закладені ще у проект останнього з них розробниками-цивілістами. Обґрунтовуються критерії, що розмежують систему права на окремі галузі.

Грудницька С.М., Барабаш А.Г. *Щодо удосконалення правового регулювання лізингових відносин.*— С. 62.

Розглянуто питання правового регулювання лізингових відносин в Україні, обґрунтована необхідність комплексного, системного підходу у визначенні правової природи лізингових відносин та їх правовому регулюванні та визначені напрямки удосконалення лізингового законодавства.

ЗМІСТ

Інституціональні проблеми економіки

<i>Василенко В. М.</i> ВЕКТОРИ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ УКРАЇНИ	5
<i>Дементьєв В. В.</i> ДЕРЖАВА В СИСТЕМІ ВЛАДИ	9
<i>Кратт О. А.</i> КОН'ЮНКТУРА РИНКУ ОСВІТНИХ ПОСЛУГ: ДІАГНОСТИКА ЗБАЛАНСОВАНОСТІ	18
<i>Синельник Л. В.</i> ПОДОЛАННЯ ДЕРЖАВНОГО МОНОПОЛІЗМУ В ЕЛЕКТРОЕНЕРГЕТИЦІ ЯК ФАКТОР СТАБІЛІЗАЦІЇ ЖИТЛОВО-КОМУНАЛЬНОЇ ГАЛУЗІ	25
<i>Свірідова Н. Д.</i> ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ПРОЦЕСУ	29
<i>Синкова Е. М.</i> ПРИНЦИПИ В СИСТЕМІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ	32
<i>Брітченко І. Г.</i> ВПРОВАДЖЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ СПОЖИВЧОГО БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУ	37
<i>Богатирьов І. О.</i> ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ МАЛИХ ПІДПРИЄМСТВ	42

Соціально-економічні проблеми регіонального розвитку

<i>Дубницький В. І.</i> ЗНАЧЕННЯ ІНФРАСТРУКТУРИ ПРИ ФОРМУВАННІ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ	50
--	----

Проблеми взаємодії законодавчих актів у системі правового забезпечення економіки

<i>Віхров О. П.</i> ГОСПОДАРСЬКИЙ КОДЕКС УКРАЇНИ І ТЕОРІЯ ГОСПОДАРСЬКИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ	54
<i>Хахулін В. В.</i> ЗАГАЛЬНОНОРМАТИВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКИХ ТА СПОЖИВЧИХ ВІДНОСИН НЕ МОЖЕ БУТИ ОДНАКОВИМ	59

Проблеми правового регулювання господарською діяльністю

<i>Грудницька С. М., Барабаш А. Г.</i> ЩОДО УДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЛІЗИНГОВИХ ВІДНОСИН	62
<i>Косач Н. Є.</i> СПІЛЬНА ГОСПОДАРСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ОБ'ЄКТ АНТИМОНОПОЛЬНОГО КОНТРОЛЮ	68
<i>Дятленко Н. М.</i> ЕФЕКТИВНІСТЬ ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ З ТОЧКИ ЗОРУ РОБІТНИКІВ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ПОДАТКОВОЇ СЛУЖБИ	73

Національна академія наук України
Інститут економіко-правових досліджень НАН України
Донецький національний технічний університет
Міністерства освіти і науки України

ЕКОНОМІКА ТА ПРАВО

2(6) 2003

Науковий журнал

Відповідальний за видання *В.П. Журавський*
Редактор *В.П. Журавський*

Адреса редакції:

Україна, 83048, м. Донецьк, вул. Університетська, 77
Інститут економіко-правових досліджень НАН України
тел. (062) 345-15-02
E-mail: iepd@dn.farlep.net

Підп. до друку 30.09.2003 р.
Папір офсетний
Ум. друк. арк. 16,04
Тираж 300 прим.

Формат 60x84/8
Друк – різнографія
Обл.-вид. арк. 15,24
Гарнітура Newton

Замовлення № 299

Інститут економіко-правових досліджень НАН України
83048, Донецьк, вул. Університетська, 77. Тел. (0622) 55-22-83.

Оригінал-макет підготовлено і віддруковано у видавництві «Юго-Восток»
83055, Донецьк, вул. Щорса, 17; тел./факс: (062) 305-50-13; e-mail: vostok@skif.net
Свідоцтво про держреєстрацію: серія ДК №1224 від 10.02.2003 р.